

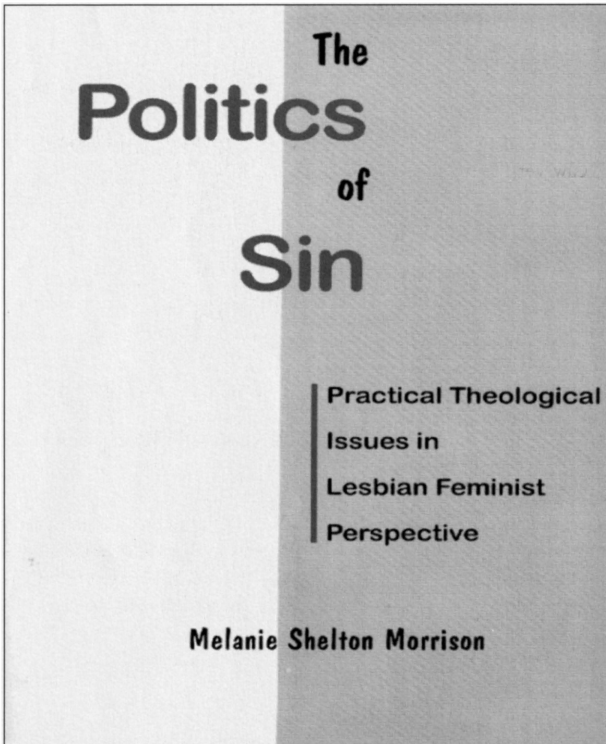
THE POLITICS OF SIN

PRACTICAL THEOLOGICAL ISSUES IN LESBIAN FEMINIST PERSPECTIVE

Melanie Shelton Morrison

In eigen beheer uitgegeven 1998

272 blz., f 45,- (incl. verzendkosten, te bestellen 071-5172312, bonstorm@inn.nl)

Melanie Morrison leeft in de Verenigde Staten, maar promoveerde in Groningen. Dat heeft zeer direct met de inhoud van haar boek te maken. In Amerika is het nog altijd riskant, een onderwerp als lesbisch-zijn in een theologische context aan te snijden. Een aanwijzing daarvoor is ook, dat Morrison tot nu toe geen uitgever heeft kunnen vinden voor een handelseditie.

Na een aantal jaren hervormd predikant te zijn geweest in het veilige Nederland, waar je met je geliefde in de pastorie kunt wonen, wilde zij de strijd in haar eigen land aangaan. Toen een normale predikantsplaats haar werd geweigerd, stichtte zij een eigen gemeente waar homoseksuele mannen en lesbische vrouwen openlijk welkom waren. Later lukte het toch om deze gemeente aan te sluiten bij de United

Church of Christ, één van de weinige Amerikaanse kerken waar homoseksuele predikanten kunnen werken. Inmiddels heeft Morrison ook een centrum gesticht waar vragen naar seksualiteit en homoseksualiteit in cursussen en conferenties besproken worden.

Het theoretisch kader van haar boek is wat Morrisons promotor, Riet Bons-Storm, de kern van de praktische theologie noemt: de wereld van de hedendaagse ervaring en de bijbel met elkaar in gesprek brengen. Dit thema van de verhouding tussen leven en leer komt ook in de Nederlandse kerken, vooral in de rooms-katholieke, voortdurend terug. Uitgangspunt is de vraag hoe het mogelijk is lesbisch en christelijk te zijn in een van oudsher vijandige kerkelijke omgeving. Daartoe heeft Morrison onderzoek gedaan in de vorm van diepte-interviews bij 24 lesbische vrouwen uit haar gemeente. Er is nog weinig onderzoek gedaan naar deze problematiek. Immers, in de feministische theologie wordt zelden aandacht besteed aan lesbische vrouwen,

en andersom spreken lesbische vrouwen zelden over hun christen-zijn. Datzelfde geldt naar mijn idee ook voor Nederland. Daarom is dit onderzoek – hoewel de context typisch Amerikaans is – ook interessant voor de Nederlandse vrouwenstudies theologie en ethiek.

Morrison stelt dat in theologie en kerk van oudsher aan homoseksualiteit het etiket 'zonde' kleeft. Dit etiket wordt door de heersende meerderheid in de kerken opgeplakt. Zij wil de vraag van zonde voorleggen aan degenen die zo gekenmerkt worden. Zonde is geen politiek neutrale term. Afwijkende groepen worden zondig genoemd zonder dat gekeken wordt naar hun gedrag of moraal. Het komt erop aan de richting van de vraag om te keren: hoe is er gezondigd tegen homoseksuele mannen en lesbische vrouwen, en vin-

den zij 'zonde' toepasbaar op hun eigen leven?

Zowel in de bijbel als in de traditie van de kerk zijn namen, uitingen, inzichten van lesbische vrouwen afwezig. Lesbische vrouwen hebben, bijvoorbeeld in tegenstelling tot zwarte vrouwen, geen traditie. Zij zijn in de geschiedenis vrijwel onzichtbaar. Lesbisch-feministische theologie zou de focus moeten richten op de ontmaskering van de wijzen waarop lesbische vrouwen zijn onderdrukt vanwege seksisme en heteroseksisme. Als Elisabeth Schüssler Fiorenza pleit voor een feministisch wantrouwen bij het bestuderen van de bijbel, dan geldt voor lesbische vrouwen dat zij vooral wantrouwig moeten zijn ten aanzien van wat in de bijbel zondig, onrein, door demonen bezeten of outcast wordt genoemd.

Wat is dan die zonde waarvan lesbische vrouwen beschuldigd worden? Morrison geeft een definitie: dat wat een rechtvaardige en liefdevolle relatie met God, anderen, onszelf en de aarde vernielt of verbreekt. Vrouwen in het algemeen hebben eronder geleden dat zij gezien werden als lichamelijk, aards, sensueel, onrein en daardoor gevaarlijk. Zwarte vrouwen leden daar dubbel onder, omdat zij zowel vanwege hun sekse als huidskleur werden onderdrukt. Lesbische vrouwen zijn ook slachtoffer van dubbele onderdrukking: vanwege hun sekse en hun seksuele voorkeur. Hun 'zonde' bestaat erin dat zij een autonome seksualiteit hebben, zich niet volgens de vrouwelijke natuur gedragen en geen mannen nodig hebben. Vrouwelijke homo-erotiek gaat daarom over gender: ze heeft te maken met de verschillende posities van mannen en vrouwen.

In hoofdstuk 2 behandelt Morrison het theologische discours in de Verenigde Staten ten aanzien van homoseksualiteit. De beschreven kerkgenootschappen zijn voor ons niet zo interessant. Wel zijn enkele kernpunten in dat discours internationaal herkenbaar:

1. de homoseksuele praktijk is in strijd met Gods plan voor de schepping, zoals beschreven in Genesis 1 en 2;
2. ze is in strijd met de door God ingestelde complementariteit van de geslachten;
3. ze is onnatuurlijk;
4. ze beperkt zich tot eros en kan de hoogste liefde – agapè – niet bereiken;
5. ze is zondig omdat ze het gezin en de sociale en ethische structuur van de samenleving ondermijnt.

In hoofdstuk 3 wordt vervolgens de lesbisch-feministische kritiek op het dominante discours in de kerken beschreven. Kern daarvan is dat niet de ordening van God wordt bedreigd, maar de maatschappelijke orde. Diegenen die de macht hebben, projecteren hun eigen angsten en fantasieën op de gemarginaliseerden en onderdrukten en noemen hen daarom

immoreel of zondaars.

Hierna komen de 24 lesbische vrouwen aan het woord. De verschillen tussen deze vrouwen zijn groot, zowel wat kerkelijke achtergrond betreft, als qua leeftijd en persoonlijke lesbische geschiedenis. Omdat er geen samenvatting van hun antwoorden te maken is, geef ik alleen de vragen die Morrison hen voorlegde: – hoe en in welke vorm is het dominante discours ten aanzien van homoseksualiteit met lesbische vrouwen besproken?

- welke impact had dit discours op deze vrouwen? Hebben zij het geïnternaliseerd of zich ertegen verzet?
- welke bronnen (spiritueel en anderszins) hadden lesbische vrouwen tot hun beschikking om weerstand te bieden aan dit discours en te groeien naar zelfacceptatie?
- hoe verandert het uitkomen voor een lesbische identiteit iemands spirituele visie?
- is het mogelijk om op een trotse, zelfbevestigende manier zowel een christelijke als een lesbische identiteit te claimen?

Morrison's conclusie na analyse van de interviews luidt: de christelijke lesbische vrouw heeft te maken met een grote mate van innerlijke dissonantie en externe conflicten als zij haar weg zoekt door de verschillende gemeenschappen die haar identiteit vormen. De coming-out ging gepaard met conflicten en pijn, maar is ook een kans om te veranderen, te groeien en een bredere zelfdefinitie te ontwikkelen. Voor de meeste ondervraagden was het een weg zonder steun en zelfs met afwijzing door de kerken en individuele christenen. De bevrijding begon meestal buiten de kerk. De combinatie van seksisme en heteroseksisme was voor velen haast onoverkomelijk. Een thema dat voortdurend terugkwam was verder de noodzaak de christelijke leer omtrent zonde te deconstrueren en te reconstrueren.

Wat zou dat kunnen inhouden? Allereerst moeten drie niveaus van ervaring onderscheiden worden: 1. de wijze waarop tegen lesbische vrouwen wordt gezondigd, 2. de wijze waarop lesbische vrouwen medeplichtig zijn aan het zondigen tegen anderen, 3. de speciale verleidingen waaraan lesbische vrouwen blootstaan. Bij dit derde aspect moet gezegd worden dat Morrison voor de term 'verleiding' kiest, omdat de aanleiding of oorzaak voor verleiding buiten de persoon in kwestie ligt. Zij meent dat de situatie waarin lesbische vrouwen verkeren hen ertoe kan brengen de verkeerde weg in te slaan, maar dat mag je geen zonde noemen.

Vervolgens moet het bestempelen van iemand als zondaar geanalyseerd worden. Dat houdt in: afwijken van de dominante sociale orde. Het heeft niets te maken met het daadwerkelijke gedrag van de betreffende persoon. Daarnaast is het benoemen als

zonde de uitdrukking van minachting en afkeer en het ontzeggen van het 'beeld van God'-zijn. De verleidingen waarmee lesbische vrouwen worden geconfronteerd zijn: zelfhaat, 'in de kast blijven' en een pre-occupatie met heelheid en veiligheid.

In hoofdstuk 8 komt voor mij het meest verrassende en nieuwe van het betoog: een zoektocht naar een beeld in de bijbel dat voor lesbische vrouwen inspirerend zou kunnen zijn. Zoals Schüssler Fiorenza voor vrouwen in het algemeen het beeld gebruikt van de vrouw zonder naam die Jezus zalft (waarmee zij iets heel belangrijks doet, maar in de geschiedenis naamloos blijft) en de zwarte theologe Delores Williams het beeld gebruikt van Hagar die de wildernis in wordt gejaagd, maar daar wel God ontmoet, zo vindt Morrison voor lesbische vrouwen het beeld van Jezus die met tollenaars en zondaars aan tafel zit. Zij toont aan dat al in de bijbelteksten een verschuiving plaatsvindt van de oorspronkelijke solidariteit van Jezus met zondaars (Matteüs-evangelie) naar een oproep tot bekering (andere evangeliën). Zondaars vielen buiten de maatschappelijke orde, zoals prostituées, tollenaars en outcasts. Jezus doorbrak de dominante sociale normen en ging om met diegenen die daarvan afweken.

Hoe relevant is dit boek voor het maatschappelijk en theologisch debat over homoseksualiteit en voor de praktische theologie in het algemeen? Morrison geeft duidelijk aan dat haar onderzoek in een Amerikaanse context staat. De theologische en kerkelijke discussie in Nederland lijkt verder ontwikkeld en progressiever. Toch zou een dergelijk onderzoek naar het theologisch discours en de wijze waarop lesbische vrouwen en homoseksuele mannen hun weg in de kerken zoeken, ook hier niet overbodig zijn. Belangrijk is ook dat dit onderzoek het verschil in ervaring van homoseksuele mannen en lesbische vrouwen duidelijk aangeeft door middel van de dubbele discriminatie van lesbische vrouwen door heteroseksisme en seksisme. Het doordenken van de wijze waarop mensen tot zondaars bestempeld worden, is verder ethisch belangrijk. Dat de term 'zonde' in moderne kerkelijke kringen en in de feministische theologie niet erg gangbaar meer is, doet niets af aan de zaak waar het om gaat. Morrisons analyse daarvan vind ik verhelderend. Het is te hopen dat dit boek zijn weg vindt in de internationale discussie over seksualiteit en homoseksualiteit die de Wereldraad van Kerken van plan is te initiëren. Wereldwijd is het dominante theologische discours helaas nog altijd zoals Morrison beschrijft.

Lideke In 't Veld